

С. В. Олефіренко,
*аспірант кафедри державного управління
та місцевого самоврядування,
Львівський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління
при Президентові України*

ГРОМАДСЬКІ РАДИ ПРИ ГОЛОВНИХ УПРАВЛІННЯХ ЮСТИЦІЇ ЯК ЗАСІБ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ З ГРОМАДСЬКІСТЮ

У статті проаналізовано роботу Громадських рад при Головних управліннях юстиції. Наведено перелік факторів, які негативно впливають на роботу Громадських рад, що, у свою чергу, дало можливість сформулювати чинники, які можуть покращити результат взаємної співпраці органів юстиції з громадськістю, в результаті чого надано рекомендації щодо покращення взаємозв'язків між Громадськими радами та громадськістю.

Основними критеріями ефективної діяльності Громадських рад при Головних управліннях юстиції визнано суспільну користь та публічність.

На підставі порівняльного аналізу функціонування дорадчих органів України та зарубіжних країн зроблено висновок, що консультативно-дорадчі органи мають діяти на постійній основі, оскільки це впливає на ефективність їх роботи.
Ключові слова: Громадська рада, Головне управління юстиції, громадськість, зв'язки з громадськістю, публічність, легітимність.

S. V. Olefirenko,

Postgraduate of Department of Public Administration and Local Government for the Lviv Regional Institute of Public Administration of National Academy for Public Administration under the President of Ukraine

PUBLIC COUNCILS UNDER THE MAIN DEPARTMENTS OF JUSTICE AS MEANS OF INTERCONNECTION WITH THE PUBLIC

In this paper the work of Public Councils under the Main Departments of Justice is analyzed. The list of factors that adversely affect the Public Councils is made. This, in turn, made it possible to formulate factors that may improve the result of mutual cooperation between bodies of justice and the public. As a result, recommendations for improving relationships between Public Councils and the public are made.

The main criteria of the efficient operation of Public Councils under the Main Departments of Justice are defined as social benefits and publicity.

Based on comparative analysis of the functioning of advisory bodies of Ukraine and foreign countries, concluded that the advisory bodies should operate on a regular basis, as this affects their efficiency.

Key words: Public Council, the Main Department of Justice, the public, public relations, publicity, legitimacy.

С. В. Олефіренко,

аспірант кафедри державного управління і місцевого самоуправління, Львівський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президенті України

ОБЩЕСТВЕННЫЕ СОВЕТЫ ПРИ ГЛАВНЫХ УПРАВЛЕНИЯХ ЮСТИЦИИ КАК СРЕДСТВО ВЗАИМОСВЯЗИ С ОБЩЕСТВЕННОСТЬЮ

В статье проанализирована работа Общественных советов при Главных управлениях юстиции. Приведен перечень факторов, негативно влияющих на работу Общественных советов, что, в свою очередь, дало возможность сформулировать факторы, которые могут улучшить результат взаимного сотрудничества органов юстиции с общественностью, в результате чего даны рекомендации по улучшению взаимосвязей между Общественными советами и общественностью.

Основными критериями эффективной деятельности Общественных советов при Главных управлениях юстиции признано общественную пользу и публичность.

На основании сравнительного анализа функционирования совещательных органов Украины и зарубежных стран сделан вывод, что консультативно-совещательные органы должны действовать на постоянной основе, поскольку это влияет на эффективность их работы.

Ключевые слова: Общественный совет, Главное управление юстиции, общественность, связи с общественностью, публичность, легитимность.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Узагальнення досвіду роботи вітчизняних органів юстиції за часів незалежної України, що протягом двадцяти останніх років здійснювалось науковцями, практиками і зацікавленими громадськими організаціями, визначило необхідність створення при державних органах управління, в тому числі і при Головних управліннях юстиції, дорадчих органів, які повинні існувати на громадських засадах. Це завдання логічно вписується в контекст руху України до Європи і адаптації роботи органів юстиції до вимог європейського законодавства, яка передбачає інформаційну відкритість, прозорість та підзвітність влади суспільству.

Аналіз останніх публікацій за проблематикою та виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Виникнення та ефективність діяльності Громадських рад досліджуються в наукових працях Ю.Ж.Шайгородського, Т.С.Андрійчука «Влада і суспільство: діалог через Громадські ради», А.С.Крупника «Громадські ради: створення та організація роботи», А.В.Волошиної «Громадська рада: практичні рекомендації», А.М.Круглашова «Громадські ради як комунікатор між владою та організованою громадськістю: регіональний досвід і потенціал розвитку». Вищевказані автори дають рекомендації щодо ефективної діяльності Громадських рад, співпраці органів державного управління з громадськістю.

Незважаючи на значну кількість наданих рекомендацій щодо ефективної роботи Громадських рад, питання діяльності Громадських рад при Головних управліннях юстиції залишається не достатньо дослідженим.

Мета дослідження. Розкриття можливостей покращення роботи Громадських рад при Головних управліннях юстиції.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. На основі постанови Кабінету Міністрів України «Про деякі питання щодо забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» у 2004 р. виникла ідея створення консультативно-дорадчих органів [10]. Однак інертність і небажання державного апарату потрапляти під громадський контроль призвело до того, що суспільство не досягло поставленої мети впливу на роботу владних та управлінських структур під час прийняття важливих державних рішень. Тому спочатку реалізація ідеї роботи консультативно-дорадчих органів була зведена до виконання ними експертних функцій у напрямі легітимізації рішень органів влади. Вказана практика роботи поряд із активізацією зусиль влади до інте-

грації в європейське суспільство змусила Кабінет Міністрів України прийняти 3 листопада 2010 р. постанову «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики». Положення цього документа, за висновками фахівців, надавали додаткову можливість громадськості знову отримати шанс реалізувати свої конституційні права шляхом долучення до процесу прийняття управлінських рішень [5, с. 6].

На виконання цієї постанови при центральних органах державного управління і на місцях утворювались Громадські ради. Вказаною постановою визначались порядок створення Громадських рад, їх структура, організація роботи та завдання, які вони мали вирішувати. Це, зокрема:

- координація заходів, пов'язаних з проведенням Головними управліннями юстиції консультацій з громадськістю з питань реалізації державної правової політики;

- підготовка пропозицій до проектів нормативно-правових актів з питань забезпечення прав, свобод та законних інтересів громадян, розробником яких є Міністерство юстиції України, Головні управління юстиції;

- участь за пропозицією керівників Головних управлінь юстиції у підготовці найважливіших рішень з основних напрямів їх діяльності та, у разі схвалення в установленому порядку цих рішень, проведення моніторингу їх реалізації;

- інформування Міністерства юстиції України про результати проведення консультацій з громадськістю та доведення до відома широкої громадськості, зокрема через засоби масової інформації, інформації про діяльність Громадської ради й прийняті нею рішення [9].

З урахуванням того, що Громадська рада створювалась як консультативно-дорадчий орган, який утворюється при Головному управлінні юстиції і здійснює свою діяльність на громадських засадах, формування її персонального складу значною мірою здійснювалося за формальними ознаками. Відсутність досвіду організації роботи таких громадських органів з боку Головних управлінь юстиції призвело до того, що до їх складу не ввійшли представники громадянського суспільства, які цікавляться діяльністю органів юстиції, знають досвід роботи аналогічних відомств іноземних країн. Як наслідок, взаємодія Головних управлінь юстиції і Громадських рад характеризувалась вузькістю і обмеженістю проблем, що розглядались.

На нашу думку, створення і належну організацію роботи Громадських рад Головними управліннями юстиції слід розглядати не як формальне

виконання вимог постанови Кабінету Міністрів України, а як елемент постійного і тривалого зближення інтересів громадськості з органами юстиції в напрямі зростання рівня легітимності.

У зв'язку з цим організаційну і практичну роботу Громадських рад слід побудувати на іншій представницькій і проблемній базі. Так, до складу Громадської ради, крім офіційних представників органів державної влади і місцевого самоврядування, мають входити представники об'єднань громадян, громадських організацій, навчальних закладів, засобів масової інформації, представники громадянського суспільства, які цікавляться діяльністю органів юстиції, знають досвід роботи аналогічних відомств іноземних країн.

Практична робота Головного управління юстиції з Громадською радою повинна базуватись не стільки на узагальненні та обговоренні раніше існуючої проблематики, а на виявленні виникнення передумов до конфліктних ситуацій між громадянами або юридичними особами, з одного боку, і управлінням юстиції – з другого та своєчасного реагування на створення передумов до корупційних дій у середовищі працівників місцевих органів юстиції.

У вищевикладеному ми розглянули перспективні напрями роботи з громадськістю з боку Головних управлінь юстиції. Для повноти розуміння проблеми необхідно розглянути суть роботи в цьому напрямі самих Громадських рад.

Низька якість діяльності цих рад значною мірою пояснюється формальним підходом з їх боку, аналогічним тому, який має місце з боку Головних управлінь юстиції. У зв'язку з цим у розрізі вказаної проблеми на одне з перших місць виходить питання компетентності членів Громадських рад у специфіці діяльності Головних управлінь юстиції.

Однак, не дивлячись на формалізованість у роботі, слід погодитись із твердженням фахівців, що утворення інституту Громадських рад стало реальною можливістю для громадських організацій здійснювати ефективний контроль та здатність пропонувати власні способи розв'язання проблем громади. Адже участь представників громадських об'єднань у діяльності громадських рад є наочним прикладом правовідносин, у яких громадські об'єднання реалізують свою активну адміністративну правосуб'єктність, тобто виступають не об'єктом адміністративно-правового регулювання, а активно взаємодіють з органами публічної адміністрації, впливаючи на їх діяльність [1, с. 36].

Ураховуючи зазначене вважаємо, що в розрізі розгляду проблеми організації роботи Громадських рад необхідно визначити такий критерій, як

«суспільна користь» у процесі виконання радами своїх функцій. Це може полягати в наступному:

- громадськість може через Громадські ради оперативно ініціювати прийняття нового акта чи внесення корисних змін у вже діючі державно-управлінські рішення із суспільно значущих питань;
- завдяки діяльності Громадських рад в органі влади більш повно представлені та враховані інтереси різних категорій громадян;
- громада отримує більш об'єктивну оцінку дій органів влади стосовно виконання ними своїх адміністративних повноважень [6, с. 6].

На нашу думку, поширення практики створення Громадських рад при всіх Головних управліннях юстиції дасть змогу створити своєрідну мережу, за допомогою якої можна буде здійснювати громадський нагляд за діяльністю органів юстиції. Подальше вдосконалення і розвиток Громадських рад при Головних управліннях юстиції дозволить підвищити їх роль як постійно діючих посередників-комунікаторів між органами державного управління, органами юстиції та громадянами.

Громадські ради при Головних управліннях юстиції можуть значною мірою сприяти:

- підвищенню рівня довіри громадян до їх діяльності;
- легітимізації управлінських рішень;
- якісній діяльності органів юстиції.

На сьогодні одним з основних завдань у роботі Головних управлінь юстиції є відкритість та доступність отримання послуг і активізація громади на вирішення власних проблем. Громадська рада і є саме тим органом, який забезпечує реалізацію цих цілей.

На нашу думку, в налагодженні якісної роботи Громадських рад значну роль відіграє такий чинник, як пасивність або активність самого суспільства. Адже за активного суспільства, отримавши такий новий інструмент, як Громадська рада, громада мала б його почати ефективно використовувати. Однак на практиці, на жаль, цього поки що не відбувається, через що про діяльність Громадських рад та про їх результативність ми чуємо досить рідко.

За висновками фахівців, які спостерігають за роботою Громадських рад, сьогодні вони формуються з активних та ініціативних громадян, але їх дії в цих радах не професійні, а швидше безсистемні та хаотичні [4]. Між усіма секторами громадських рад слабка комунікація. Членам Громадських рад важко дійти консенсусу між собою, не кажучи вже про керівництво державного органу. Дехто вважає, що в Громадських радах можна заробити грошей, лобювати чийсь інтереси чи бізнес. Чимало їх розрослися кількісно, але так і

не набули якості. На нашу думку, ця проблема може бути вирішена шляхом зміни структурної побудови Громадських рад, створивши в їх складі тематичні сектори, до яких би входили в тому числі й вузько-профільні фахівці, але не співробітники органів юстиції. Крім того, інертності роботі Громадських рад надає їх численна кількість, яка, наприклад, при Міністерстві юстиції сягає кількості членів.

У разі ефективної діяльності Громадських рад, з урахуванням досвіду роботи аналогічних структур в європейських країнах, існує реальна перспектива трансформації в майбутньому Громадських рад у мережу інститутів, які будуть моніторити та продукувати розв'язання проблем як на рівні Міністерства юстиції, так і його територіальних підрозділів, акумулювати громадських експертів у профільних комітетах та пропонувати альтернативні шляхи розв'язання проблем та впровадження новачій. Громадська рада може зруйнувати існування закритості та корумпованості системи органів юстиції. Громадська рада повинна стати взаємозв'язуючою ланкою між органами юстиції та громадськими організаціями, які представляють усіх громадян країни [6].

Фахівці, які працюють над цією проблематикою, формулюють умови, за яких Громадською радою може бути досягнутий позитивний результат для суспільства і Головних управлінь юстиції, а саме:

1) Громадські ради мають об'єднувати авторитетних експертів, знавців соціально-політичних проблем розвитку певного регіону. В іншому разі, рівень експертної спроможності такої громадської ради, без якого вона не може виконувати ні дорадчих, ні контролюючих функцій, буде недостатнім;

2) до її складу варто запрошувати лідерів активних і впливових громадських організацій;

3) свою діяльність вони повинні спрямовувати на вирішення пріоритетних питань певного регіону, які турбують його мешканців і які попередньо мають так чи інакше вивчати громадські організації, що делегували своїх представників до такої ради;

4) обговорення визначених питань повинно бути спрямоване на пошук розв'язання важливих для суспільства, певної територіальної громади проблем, а його результати мають бути не просто почуті керівництвом, а й у визначеному порядку покладені в основу рішень, що виробляються відповідним органом юстиції;

5) ухвалені рішення мають доводитися до громадськості, а сам дорадчий орган повинен отримувати своєчасну і повну інформацію про процес та отримані результати їх виконання [7].

Одним з найбільш важливих елементів роботи Громадської ради при Головному управлінні юстиції є обов'язкова публічність. Висвітлення про-

блем повинно здійснюватись у засобах масової інформації всебічно із деталізацією аргументів зацікавлених сторін. Тільки за таких умов у системі органів юстиції можливе формування платформи для діалогу з громадськістю за участю експертів.

На наш погляд, публічність у діяльності Громадської ради може бути забезпечена наступними заходами:

– налагодження постійної взаємодії із засобами масової інформації;

– оновлення інформації про свою діяльність на офіційному веб-сайті Головного управління юстиції відповідної області;

– залучення для публічного обговорення експертів.

Крім того, практика роботи Громадських рад вже на початковому етапі виявила характерні чинники об'єктивного і суб'єктивного характеру, які поряд із вказаними вище також негативно впливають на роботу Громадських рад. На нашу думку, їх можна сформулювати наступним чином:

– недостатнє нормативно-правове регулювання;

– пасивність громадськості щодо будь-якої діяльності органів юстиції;

– незацікавленість у тісній взаємодії з боку керівництва органу юстиції;

– недостатній фаховий рівень пропозицій, які готуються Громадською радою;

– брак методичного забезпечення щодо діяльності Громадських рад.

Результат взаємної співпраці органів юстиції з громадськістю залежить від багатьох чинників, таких як:

– рівень правової освіченості населення;

– виявлення ініціативи з боку громадян щодо співпраці з органами юстиції;

– авторитетність та професіоналізм громадських об'єднань, які формують Громадську раду при Головному управлінні юстиції.

На нашу думку, для ефективного функціонування Громадських рад працювати з ними мають уповноважені не тільки керівні посадові особи Головного управління юстиції, а й фахівці, які працюють на рівні відділів, – залежно від предмета взаємодії та потреб Громадської ради чи необхідності спільної роботи. Особливо слід підкреслити значну роль у цій взаємодії фахівця, який відповідає за взаємодію з громадськістю. Поширення такої практики буде свідченням ефективності взаємодії між Громадською радою і Головним управлінням юстиції, а тому це положення варто було б чітко закріпити на нормативному рівні.

Розглядаючи питання організації та ефективності роботи Громадських рад при Головних управліннях юстиції, доцільно для розуміння побу-

дови, принципів організації роботи і напрямів діяльності цього державного органу управління в контексті адаптації до загальноєвропейських вимог звернутись до міжнародної практики функціонування Громадських рад як інститутів впливу на органи влади.

У світовій практиці існують численні приклади ефективного функціонування Громадських рад, які особливо активно діють на місцевому рівні [8].

У низці європейських країн громадськість бере активну участь в управлінні державними справами через громадські консультативно-дорадчі структури при органах державної влади. В кожній з цих країн робота консультативно-дорадчих органів має свою специфіку, оскільки суттєво залежить від принципів державного устрою.

У Данії поширена практика призначення членів консультативних органів, які скоріше виконують роль рад з інформаційними або консультативними повноваженнями, забезпечуючи діалог між громадянами та органами державного управління.

В Естонії діє Єдина комісія уряду та представників об'єднань громадян, яка покликана вирішувати питання підготовки, виконання та оцінювання результатів реалізації Концепції розвитку громадянського суспільства [3, с. 25]. Комісія розглядає пропозиції, що до неї надходять, дає їм оцінку та надсилає державним органам влади й установам, до компетенції яких входить реалізація зазначених у пропозиціях питань. Вона також готує інформаційно-просвітницькі матеріали, які потребують обговорення в суспільстві. Звіти про роботу від членів комісії надаються на розгляд уряду Естонії, який відповідає за реалізацію Концепції розвитку громадянського суспільства, а також обговорюються на засіданнях Державних зборів. Максимальна кількість членів комісії – 30 осіб. Для виконання поточної роботи в комісії утворюються робочі групи, до їх складу має входити не менше 11 осіб. Такі групи очолюють співголови – представник органу виконавчої влади як куратор роботи комісії та представник об'єднання громадян.

Порівнюючи систему громадського контролю в Україні та зарубіжних країнах, відмінним є те, що в зарубіжних країнах існує постійно діючий орган, що складається з представників громадськості, і який забезпечує зв'язок органів державної влади з громадськістю. В Україні Громадські ради створюються при кожному міністерстві, відомстві та їх територіальних підрозділах на центральному та на місцевому рівнях, як видно на прикладі Міністерства юстиції та його підрозділів в областях. Крім того, відсутній єдиний орган, яко-

му б підпорядковувались всі Громадські ради. На нашу думку, існуюча в Україні система Громадських рад є найбільш дієвою і демократичною, оскільки Громадські ради мають бути підконтрольні лише громадянам та діяти на благо суспільства. Створення ж єдиного органу, який би контролював всі Громадські ради, може свідчити про намагання влади контролювати діяльність громадського суспільства, що різниться із загальноприйнятими принципами демократії.

Ми вважаємо, що Міністерством юстиції при поширенні практики створення й організації роботи Громадських рад слід надати рекомендації, які мають на меті створення умов для ефективної роботи, зокрема:

1. Громадська рада повинна активно взаємодіяти із громадянами, представниками інститутів громадянського суспільства, науковцями, керівниками підприємств, установ і організацій з метою точнішого виявлення потреб та інтересів населення, його соціальних груп, залучення додаткових інтелектуальних, духовних, організаційних ресурсів у сферу розв'язання суспільних проблем, а також для отримання зовнішньої оцінки діяльності Громадських рад та постійного вдосконалення цієї діяльності [2].

2. Громадська рада має організовувати консультації з громадськістю, передбачені постановою Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р., – у формі публічного громадського обговорення та вивчення громадської думки.

3. Громадська рада повинна розглядати звернення громадян – пропозиції, заяви, скарги, – таким чином урахувати думку громадян з того чи іншого питання.

4. Громадська рада при Головному управлінні юстиції має проводити особистий прийом громадян, а також здійснювати виїзні прийоми.

5. Громадська рада повинна організовувати різноманітні комунікативні заходи за участю підприємств, установ та організацій усіх форм власності з метою вироблення обґрунтованої точки зору та рекомендацій для Головних управлінь юстиції з найважливіших питань.

6. Громадська рада має проводити конференції, засідання з органами юстиції та подавати свої пропозиції на розгляд керівництву Головного управління юстиції.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз та дослідження діяльності Громадських рад показали, що їх дієвість значною мірою залежить від багатьох аспектів: зацікавленості органів юстиції у співпраці й партнерстві; активності і фаховості членів Громадської ради та

наявності в них досвіду громадської діяльності; уміння відстоювати та лобіювати інтереси громадськості перед органами юстиції; досвіду роботи Громадської ради [3, с. 94].

Зазначене вище позитивно впливає на легітимність Головних управлінь юстиції в напрямі співпраці з громадськістю через Громадські ради. Адже на сьогодні Головні управління юстиції реалізують принципи відкритості та прозорості

доступу до публічної інформації в основному через засоби масової інформації.

Як свідчить світовий досвід, консультативно-дорадчі органи, які постійно діють при органах державного управління, є значно ефективнішими і результативнішими в управлінні, ніж короткострокові процедури контролю за діяльністю органів влади з боку громадськості чи разове залучення громадян до формування управлінських рішень.

Список використаних джерел

1. Віхляев М. Ю. Громадські ради при органах виконавчої влади України та роль Громадських об'єднань у їх діяльності / М. Ю. Віхляев // Наук. вісн. Нац. акад. внутр. справ. – 2013. – № 2. – С. 36–43.
2. Влада і суспільство: діалог через громадські ради : монографія / Ю. Ж. Шайгородський, Т. С. Андрійчук, А. Я. Дідух [та ін.] ; за заг. ред. Ю. Ж. Шайгородського. – К. : ПАЛИВОДА А. В., 2011. – 148 с.
3. Волошина А. В. Громадська рада: практичні рекомендації [Електронний ресурс] / А. В. Волошина // Громадянське суспільство. – 2011. – № 3 (17). – Режим доступу : http://www.ucipr.kiev.ua/files/books/voloshyna_web.pdf
4. Волошина А. В. Ефективна організація роботи громадської ради : метод. рек. / А. В. Волошина, М. В. Лациба // Укр. незалеж. центр політ. дослідж. – К. : Агентство «Україна», 2011. – 76 с.
5. Громадські ради в цифрах: загальнонаціональний звіт із моніторингу формування громадських рад при центральних та місцевих органах виконавчої влади / М. В. Лациба, О. С. Хмара, А. О. Красносільська [та ін.] ; Укр. незалеж. центр політ. дослідж. – К. : Агентство «Україна», 2011. – 124 с.
6. Громадські ради: створення та організація роботи. Довідково-методичний посібник для членів громадських рад / за заг. ред. А. С. Крупника. – Одеса, 2012. – 326 с.
7. Круглашов А. М. Громадські ради як комунікатор між владою та організованою громадськістю: регіональний досвід і потенціал розвитку [Електронний ресурс] / А. М. Круглашов // Фонд «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва». – Режим доступу : http://dif.org.ua/ua/commentaries/expert_opinion/anatolii_kruglashov/grtencial-rozvitku.htm
8. Латишева В. Громадські ради як один з механізмів суспільного контролю за діяльністю публічної влади [Електронний ресурс] / В. Латишева // Вісн. держ. служби України. – 2008. – № 3. – С. 71–76. – Режим доступу : http://nads.gov.ua/control/uk/publish/articleshowHidden=1&art_id=15%201046&cat_id=37402&ctime=1232533288995
9. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листоп. 2010 р. № 996. – Офіц. вид. – К. : Офіц. вісн. України, 2010. – № 84.

References

1. Vikhliayev M. Yu. Hromads'ki rady pry orhanakh vykonavchoi vlady Ukrainy ta rol' Hromads'kykh obiednan' u yikh diial'nosti [Public Councils under the executive bodies of Ukraine and the role of Public associations in their activities] / M.Yu. Vikhlyayev// Naukovyy visnyk Natsional'noi akademii vnutrishnikh sprav. – 2013. – №2. – S. 36-43
2. Vlada i suspil'stvo: dialoh cherez hromads'ki rady : monohrafiia [Power and Society: Dialogue through Public Councils: Monograph]/Shaihorods'ky Yu. Zh., Andriichuk T. S., Didukh A. Ya. [ta in.]; za zah. red. Shaihorods'koho Yu. Zh. – K. : PALYVODA A. V., 2011. – 148 s.
3. Voloshyna A. V. Hromads'ka rada: praktychni rekomendatsii [Public Council: practical recommendations] / A. V. Voloshyna // Hromadians'ke suspil'stvo. – 2011. – №3(17). – Rezhym dostupu: http://www.ucipr.kiev.ua/files/books/voloshyna_web.pdf
4. Voloshyna A. V. Efektyvna orhanizatsiia roboty hromads'koi rady: metod. rek. [Effective organization of the Public Council: Guidelines] / A. V. Voloshyna, M. V. Latsyba // Ukr. nezalezh. tsentr polit. doslidzh. – K. : Ahentstvo «Ukraina», 2011. – 76 s.
5. Hromads'ki rady v tsyfrakh: zahal'nonatsional'nyi zvit iz monitorynhu formuvannya hromads'kykh rad pry tsentral'nykh ta mistsevykh orhanakh vykonavchoi vlady [Public Councils in numbers: a national report on monitoring of the formation of Public Councils at the central and local executive bodies] / M. V. Latsyba, O. S. Khmara, A. O. Krasnosil's'ka [ta in.]; Ukr. nezalezh. tsentr polit. doslidzh. – K. : Ahentstvo «Ukraina», 2011. – 124 s.
6. Hromads'ki rady: stvorennia ta orhanizatsiia roboty. [Public Councils: the creation and organization of work] Dovidkovo-metodychnyi posibnyk dlia chleniv hromads'kykh rad / za zah. red. A.S. Krupnyka. – Odesa, 2012. – 326 s.
7. Kruhlashov A.M. Hromads'ki rady yak komunikator mizh vladoiu ta orhanizovanoiu hromads'kisti: rehional'nyi dosvid i potentsial rozvytku [Public Councils as a communicator between the government and organized public: local expertise and capacity development] / A.M. Kruhlashov // Fond «Demokratychni initsiatyvy imeni Il'ka Kucheriva». – Rezhym dostupu: http://dif.org.ua/ua/commentaries/expert_opinion/anatolii_kruglashov/grtencial-rozvitku.htm
8. Latysheva V. Hromads'ki rady yak ody z mekhanizmv suspil'noho kontrolyu za diial'nistiu publichnoi vlady

10. Случик Т. Громадські ради в Україні: ефективність та результативність [Електронний ресурс] / Т. Случик. – Режим доступу : [http://management.lviv.ua/img/upload/gromadsk_radi_v_ukra_n_efektivn_st_ta_rezultativn_st_doc\(2\).doc](http://management.lviv.ua/img/upload/gromadsk_radi_v_ukra_n_efektivn_st_ta_rezultativn_st_doc(2).doc)
- [Public Councils as one of the mechanisms of public control over the activities of public authorities] / V. Latysheva // Visnyk derzhavnoi sluzhby Ukrainy. – 2008. – №3. – S. 71-76. – Rezhym dostupu: http://nads.gov.ua/control/uk/publish/articleshowHidden=1&art_id=15%201046&cat_id=37402&ctime=1232533288995
9. Pro zabezpechennia uchasti hromads'kosti u formuvanni ta realizatsii derzhavnoi polityky [On public participation in the formulation and implementation of public policy] Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 03.11.2010 №996. – Ofitsiyni visnyk Ukrainy, 2010. – № 84.
10. Sluchyky T. Hromads'ki rady v Ukraini: efektyvnist' ta rezul'tatyvnist' [Public Councils in Ukraine: effectiveness and efficiency]. – Rezhym dostupu: [http://management.lviv.ua/img/upload/gromadsk_radi_v_ukra_n_efektivn_st_ta_rezultativn_st_doc\(2\).doc](http://management.lviv.ua/img/upload/gromadsk_radi_v_ukra_n_efektivn_st_ta_rezultativn_st_doc(2).doc)